

Труднощі перекладу лексичної складової комп'ютерного дискурсу

Difficulties in Translating the Lexical Component of Computer Discourse

Майя Сергієнко¹
Maya Sergienko

¹ *The National Academy of the National Guard of Ukraine*
3 Maidan Zakhysnykiv Ukrainy, Kharkiv, 61001, Ukraine

DOI: 10.22178/pos.28-8

LCC Subject Category:
PG3801-3987

Received 29.10.2017
Accepted 25.11.2017
Published online 30.11.2017

Corresponding Author:
mayasergienko@ukr.net

© 2017 The Author. This article is
licensed under a [Creative
Commons Attribution 4.0 License](#)

Анотація. Наукова робота присвячена труднощам перекладу лексики комп'ютерного дискурсу українською мовою. В роботі описано головні проблеми з якими стикаються перекладачі, користувачі ПК чи мережею Інтернет, визначено доцільні способи розв'язання проблеми, в залежності від сфери вживання таксону.

Ключові слова: комп'ютерний дискурс; термін; неологізм; вокабуляр; таксон; аббревіація; калькування; експлікація.

Abstract. The study is devoted to enlightening the difficulties of translation of the computer discourse vocabulary into the Ukrainian language. The work describes the main problems encountered by translators, users of the PC or the Internet, and identifies the appropriate ways to solve the problem, depending on the area of the taxonomy using.

Keywords: computer discourse; term; neologism; vocabulary; taxon; abbreviation; tracing; explication.

ВСТУП

Динаміка розвитку сфери комп'ютерних технологій неабияк змінила наше суспільство. Більша частина населення планети не уявляє свого життя без комп'ютерів, планшетів та інших гаджетів. Безсумнівно, ця тенденція позначається й на вокабулярі пересічного громадянина, який значно поповнився професійною комп'ютерною лексикою, адже знання, принаймні базової термінології, стало повсякденною необхідністю.

Враховуючи шалену популярність комп'ютерних технологій, зацікавленість лінгвістів цим феноменом стає очевидною. Проблема постає у фокусі досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних лінгвістів, але залишається не повністю вивченою. Цей факт пояснюється стрімким розвитком комп'ютерних технологій, а отже, й постійним оновленням лексичної складової сфери. Все вище зазначене стає причиною відсутності максимально повних професійних словників, які б могли значно полегшити роботу користувачів ПК, «айтішників-початківців» чи перекладачів.

Проблема фіксації неологізмів обраної сфери дослідження породжує необхідність виокремлення доречних способів перекладу та забезпечення максимальної передачі прагматики українською мовою, що свідчить про актуальність наукових розвідок у цьому напрямку.

Мета статті – виявити труднощі перекладу лексичної складової комп'ютерних текстів та визначити доречні способи передачі таксонів українською мовою.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: 1) визначити специфіку перекладу лексики комп'ютерної сфери; 2) окреслити доречні способи перекладу лексичних одиниць українською мовою.

Матеріалом дослідження слугували англомовні рекомендації (documentation draft) щодо роботи зі CSharp Language Specification, BugHunter, редактором WYSIWYG та професійна лексика тестувальників програмного забезпечення.

Основоположною гіпотезою дослідження є припущення про те, що відтворення прагматичного потенціалу комп'ютерного таксону в ході англо-українського перекладу має певну специфіку, що обумовлена особливостями жанру й виражається у таких аспектах: в аспекті когнітивно-семантичних розбіжностей одиниць двох мов та в аспекті прагматичної адаптації лексичної одиниці мовою перекладу.

Формування вокабуляру комп'ютерного дискурсу базується на загальноновживаній лексиці англійської мови та відбувається з урахуванням усіх норм словотворення, хоча й має деякі лексичні та граматичні особливості, які не тільки виділяють лексику ІТ сфери серед інших, а й обумовлюють труднощі перекладу, до них відносимо: часте звернення до аббревіатур та скорочення, значний пласт неологізмів, багатозначність таксонів, використання різних лексичних одиниць для позначення одного й того ж явища тощо.

Згідно досліджень Ю. А. Зацного, комп'ютерні неологізми складають 10% від загальної кількості усіх неологізмів. Головними причинами утворення нових таксонів постають [8]:

- 1) позначення нового суб'єкту чи явища;
- 2) закон економії часу і зусиль (*saving keystrokes*), що породжує надлишок різного роду скорочень;
- 3) поведінкові або культурні стереотипи, які є маркерами приналежності до тієї чи іншої соціальної групи;
- 4) засекречування інформації від дорослих в соціальних групах підлітків;
- 5) спроба уникнути вживання нецензурного висловлювання.

Більша частина неологізмів сфери комп'ютерних технологій утворюється звичними способами, один з яких є афіксація. Наприклад, «*zenware*» утворено за допомогою «продуктивного» суфіксу «*ware*» у комп'ютерній області. Цей термін означає спеціально розроблені комп'ютерні програми, що дозволяють користувачеві фокусуватися на роботі, уникаючи відволікаючих чинників. До української мови слово увійшло шляхом запозичення зі збереженням латинських літер.

Сюди ж відносимо й таксон «*iconize*», що був утворений від слова «*icon*» – маленького зна-

чка на робочому столі комп'ютера, означає зменшення об'єкту на екрані комп'ютера чи смартфона до дуже маленького розміру.

Часто слова утворюються шляхом злиття, наприклад, неологізм «*phablet*» з'явився для позначення нового гаджету. Утворився таксон шляхом злиття двох слів — «*phone*» та «*tablet*». Означає смартфон, який більше екраном звичайних смартфонів, але все ж не такий великий, як планшет, серед української молоді такі гаджети відомі як «*лопати*». Таким чином, відбулося образно-асоціативне осмислення, результатом якого й став отри-маний варіант перекладу.

Цікавим вважаємо й неологізм «*Yettie*», що часто став використовуватися в Інтернет та комп'ютерному дискурсах. Це слово було утворене за першими звуками слів «*young entrepreneurial technocrat*», означає молоду особу, яка заробляє гроші шляхом побудови бізнесу в мережі Інтернет.

В комп'ютерній сфері зустрічаються випадки, коли словосполучення складається з термінів, які є неологізмами та потребують тлумачення. В таких ситуаціях, перекладачі використовують експлікацію чи транскодування фрази, після якого додають помітки для передачі змісту повідомлення [6].

За допомогою експлікації зазвичай перекладають багатокomпонентні термінологічні словосполучення, наприклад, *magnetic bubble memory* – пристрій на циліндричних магнітних доменах, що призначений для запам'ятовування; *native mode* – режим роботи власної системи команд; *business application* – програма комерційних розрахунків; *processor-specific code* – програма, що прив'язана до відповідного процесора; *non-mouse program* – програма, що не підтримує використання «мишки»; *policy module* – модуль для керування ресурсами; *nucleus* – ядро операційної системи; *gigaflops* – мільярд операцій з рухомою комою (крапкою) за секунду тощо.

Продуктивність експлікації при перекладі українською мовою пояснюють розбіжностями у способах творення слів та словосполучень. В англійській мові переважають багатокomпонентні безприйменникові словосполучення, що не є притаманним українській мові, а отже, породжують труднощі перекладу [2].

Поширеним способом перекладу лексики обраної сфери є й калькування [7]. Аналізуючи термінологію тестувальників програмного забезпечення можемо зробити висновок, що 86% термінології цієї області були перекладені саме калькуванням. За результатами методу цілеспрямованої вибірки були виявлені такі таксони як: *AR* – *augmented reality* — розширена реальність, *matrix printer* – матричний принтер; *hot keys* – гарячі кнопки; *file system* – файлова система; *artificial neural network* – штучна нейронна мережа; *computer network* – комп'ютерна мережа тощо.

У ряді випадків використання калькування супроводжується зміною послідовності калькованих елементів, наприклад, *Pareto analysis* – аналіз Парето, *mutation analysis* – аналіз мутацій, *impact analysis* – аналіз впливу, *data flow analysis* – аналіз потоку даних, *configuration auditing* – аудит конфігурації, *test basis* – базис тестування тощо.

Нерідко, калькування використовують одночасно з іншими способами перекладу, особливо це стосується перекладу аббревіатур, що часто використовуються як у професійній сфері, так й поза її межами, наприклад, *BIOS (Basic Input/Output System)* – *БІОС* – (базова система введення-виведення); *DPB (Disk Parameter Block)* – *ДіПиБи* (блок параметрів диска), *MS-DOS* – *MicroSoft Disk Operating System* – дискова операційна система фірми Microsoft тощо [3].

Перевага калькування перед експлікацією полягає в тому, що експлікація є багатослівною, а в ході калькування кожен елемент фрази відповідає одному елементу словосполучення мовою перекладу, тобто реалізується принцип економії мовних зусиль [1].

Варто підкреслити, що важливо, в ході перекладу, зберегти еквівалентність оригіналу і перекладу, тобто, спільність розуміння інформації, що міститься в тексті, включаючи й ту, що впливає не тільки на розум, але і на почуття реципієнта і яка не тільки експліцитно виражена в тексті, але й імпліцитно віднесена до підтексту [5].

Труднощі перекладу можуть бути обумовлені, навіть, загальноживаною лексикою, що в комп'ютерній сфері має кардинально інше значення [4]. Наприклад, слово «*wizard*» з англійської перекладається як *маг*, *чарівник*, *знахар*, *фокусник* та, навіть, *волхв*, але у

комп'ютерному дискурсі отриманий термін має кілька значень: 1. *інтерактивний інструмент для покрокового виконання різних операцій*; 2. *майстер або майстер налаштувань*; 3. *експертна система*.

Часто проблеми виникають в ході перекладу поняття «*платформа або програмна платформа*» (програмне забезпечення, яке полегшує розробку та об'єднання різних компонентів великого програмного проекту), загальноживаний переклад слова «*платформа*» англійською мовою «*platform*», але у комп'ютерному дискурсі використовують англійське слово «*framework*».

Сюди ж відносимо всім відоме поняття «*Cloud*» або «*Cloud computing*» (переклад укр. «*хмара*») – можливість зберігання даних чи інформації на серверах, доступ до яких відкривається через мережу Інтернет. Українською перекладаємо як «*хмарне зберігання даних*, *хмарне сховище*», у неофіційному спілкуванні просто «*хмара*». Спочатку вжитку термін мав додаткові роз'яснення, але сьогодні така тенденція не є доречною, адже, поперше, користувачі знайомі з явищем та метою використання, по-друге, слово занесено до спеціальних словників, які допоможуть в роботі перекладачам чи початківцям.

Труднощі перекладу можуть виникнути, навіть, з абсолютними відповідниками, наприклад, слово «*disk*» (англ. «*disk*»), є повним відповідником, адже було запозичено з англійської мови, але у професійному комп'ютерному спілкуванні замість слова «*disk*» використовують слово «*drive*», що має ширше значення; в тексті слово може розумітися як *диск*, тобто *накопичувач*, *логічний диск*, *пристрій* та, навіть, *дисковод*.

Фраза «*current drive*» має декілька значень і в залежності від контексту може перекладатися як: 1. *Поточний дисковод*, 2. *Хмарне сховище*, 3. *Диск*, 4. *Флеш-носії*, 5. *Сховище даних*.

Така ж специфіка притаманна й похідному слову «*driver*». Українською цей таксон перекладається як «*водій чи шофер*», але у комп'ютерних текстах означає *програму управління пристроєм або програму, що забезпечує зв'язок комп'ютера з периферійними пристроями*. Таксон зустрічається в офіційному спілкуванні та входить до жаргонної лексики.

Зумовлює труднощі й переклад власних назв продуктів та послуг компаній, наприклад, всесвітньовідома американська корпорація «Google», яка використала слово «drive» у поєднанні з назвою компанії (англ. «Google Drive») для назви власного продукту – хмарного сховища збереження та резервного копіювання інформації, хоча як було зазначено вище, такі програми прийнято називати просто «Cloud» чи «Cloud computing».

Існує декілька способів вирішення цієї проблеми, наприклад, деякі лінгвісти вважають за необхідне перекладати «Google Drive» просто «хмарне сховище», але інші вчені вважають такий переклад не доречним, адже втрачається посил компанії. Правильною вважають транслітерацію слова «диск», для асоціації і глибшого розуміння призначення програми, при цьому «Google» залишається без змін (укр. «Google Диск»).

Майже ідентична ситуація відбулася з назвою продукту «Google Keep» – це сервіс для створення списків, а також текстових і голосових заміток. Поняття «замітки» має декілька відповідників із сфери загального вжитку. Серед них найпоширенішими є англійські слова «reference» або «note». Слово «keep» перекладається як *прожиток; прикорм; харчування; головна башта (в замку); цитадель*. Вживання слово «keep» у назві компанії змінило загальне значення слова, та безпосередньо, цілого продукту «Google». В такому випадку, прагматична складова може бути передана українською мовою з рівнозначним прагматичним навантаженням.

Наразі, назва програми на просторах україномовної мережі Інтернет залишається без змін, тобто записана англійськими літерами в оригінальному вигляді. У цьому випадку, вважаємо за необхідне забезпечити користу-

вача певними роз'яснювальними ремарками стосовно відповідного продукту.

Таким чином, навіть всесвітньо відомі компанії можуть зумовлювати труднощі перекладу щодо назв власних продуктів, адже новачки повинні шукати додаткову інформацію, щоб розуміти призначення продуктів та особливості їх використання.

Слід відмітити, що стрімкий розвиток комп'ютерної сфери обумовлює оновлення не тільки лексичної складової комп'ютерної сфери, а й стимулює поповнення вокабуляру загальноновживаної лексики одиницями з області комп'ютерною термінології.

Дослідження дає змогу зробити висновок, що головними труднощами перекладу комп'ютерних таксонів українською мовою постає велика кількість різноманітних неологізмів, абревіатур, скорочень та багатозначних мовних одиниць.

Аналізуючи особливості вокабуляру комп'ютерного дискурсу, можемо зробити висновок, що в процесі перекладу українською мовою перекладачі найчастіше звертаються до традиційних перекладацьких трансформацій, окрема калькування, експлікації, транслітерації та транскрибації. Однак, варто зазначити, що специфіка комп'ютерної термінології вимагає зв'язки з професійними словниками та додатковими спеціалізованими джерел комп'ютерної інформації.

Відсутність максимально повних словників комп'ютерної термінології, а також шалена конкуренція ІТ компаній вимагають миттєвої реакції на нові продукти, а отже, й таксони, що їх позначають, що свідчить про актуальність обраної проблематики та перспективність подальших розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Bajchibaev, A. (2015). Internet-diskurs kak osobaja raznovidnost' diskursa [Internet discourse as a special kind of discourse]. Retrieved August 3, 2017, from <https://nauchforum.ru/studconf/gum/xxv/7692> (in Russian) [Байчибаев, А. (2015). *Интернет-дискурс как особая разновидность дискурса*. Актуально на 03.08.2017. URL: <https://nauchforum.ru/studconf/gum/xxv/7692>].
2. Bohachyk, M. (2014). Osoblyvosti perekladu kompiuternykh skorochen v anhlomovnykh tekstakh [Features of the translation of computer abbreviations in English texts]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*, 49, 8–11 (in Ukrainian) [Богачик, М. (2014). Особливості перекладу комп'ютерних скорочень в англомовних текстах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, 49, 8–11].

3. Galichkina, E. (2001). *Specifika komp'juternogo diskursa na anglijskom i russkom jazykah* [Specificity of computer discourse in English and Russian] (Doctoral dissertation, Astrahanskij gosudarstvennyj pedagogicheskij universitet). Retrieved from <http://www.twirpx.com/file/1268175> (in Russian)
[Галичкина, Е. (2001). *Специфика компьютерного дискурса на английском и русском языках* (Кандидатская диссертация, Астраханский государственный педагогический университет). URL: <http://www.twirpx.com/file/1268175>].
4. Hrytsyk, N. (2013). *Kompiuterna terminolohiia ta osnovni sposoby yii perekladu* [Computer terminology and the main ways of its translation]. Retrieved September 10, 2017, from <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2280> (in Ukrainian)
[Грицик, Н. (2013). *Комп'ютерна термінологія та основні способи її перекладу*. Актуально на 10.09.2017. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2280>].
5. Kunilovskaja, M. (2011). Osobennosti perevodnogo komp'juternogo diskursa: zakonomernosti peredachi predikativnoj modal'nosti s anglijskogo na russkij jazyk [Features of computer translation discourse: patterns of the transmission of predicative modality from English into Russian]. *Vestnik Cheljabinskogo gosudarstvennogo universiteta*, 33, 82–85 (in Russian)
[Куниловская, М. (2011). Особенности переводного компьютерного дискурса: закономерности передачи предикативной модальности с английского на русский язык. *Вестник Челябинского государственного университета*, 33, 82–85].
6. Samaricheva, A. (2001). *Anglojazychnoe vlijanie na nemeckij komp'juternyj diskurs* [English influence on German computer discourse]. *Jazyk, komunikacija i social'naja sreda*, 1, 67–72 (in Russian)
[Самаричева, А. (2001). Англоязычное влияние на немецкий компьютерный дискурс. *Язык, коммуникация и социальная среда*, 1, 67–72].
7. Yenikieieva, Ye. (2001). Osoblyvosti perekladu kompiuternykh terminiv na ukrainsku movu [Features of the translation of computer terms into the Ukrainian language]. *Visnyk SumDU*, 5(26), 54–59 (in Ukrainian)
[Єнікєєва, Є. (2001). Особливості перекладу комп'ютерних термінів на українську мову. *Вісник СумДУ*, 5(26), 54–59].
8. Zatsnyi, Yu. (1998). *Rozvytok slovnykovoho skladu suchasnoi anhliiskoi movy* [Development of the vocabulary of modern English]. Zaporizhzhia: Zaporizhskiy derzhavnyi universytet (in Ukrainian)
[Зацний, Ю. (1998). *Розвиток словникового складу сучасної англійської мови*. Запоріжжя: Запорізький державний університет].